

SBORNÍK UNESCO, VĚNOVANÝ PROBLÉMŮM SOCIOLOGIE ZEMĚDĚLSTVÍ A VENKOVA

Approaches to rural problems. Paris, Unesco 1969, str. 211–293. Int. J. Social Science, sv. 21, č. 2

Orgán Unesco pro sociální vědy, který zahrnuje do sféry svého zájmu různá odvětví této obrovské vědní disciplíny, věnoval tentokrát pozornost též tematickým okruhům sociologie venkova a zemědělství a vydal zvláštní číslo svého sborníku k této problematice.

Většina z osmi příspěvků první části tohoto sborníku se týká problémů sociologie zemědělství a venkova, druhá část ekonomiky země rozvojových, zejména Indie a Madagaskaru, jejichž sociologické problémy jsou tu pouze nadhozeny. Dílem pak je tato část věnována problémům velkých světových soustav, jako jsou SSSR a USA, které jsou podrobně analyzovány. Konečně třetí část sborníku se týká oblastí, která poutá ve zvýšené míře všeobecný zájem. Jde o holandskou rurální sociologii, představovanou A. K. Constandseem a jeho příspěvek o sociálních důsledcích vědeckotechnického pokroku (mechanizace). Dotýká se problémového okruhu výzkumného úkolu, zkoumaného též našimi sociology v současné době.

Práce spočívá v souhrnné zprávě o průběžném průzkumu zmíněné problematiky v deseti různých zemích. Celkem byly zkoumány postoje a další sociálně psychologické aspekty 2700 zemědělců. Základní otázka zkoumání, která figurovala při šetřeních, byla, kdy je mechanizace schopna zlepšit ekonomické a životní podmínky zemědělců?

V tomto kontextu nelze totiž přehlédnout, že mechanizace a její důsledky vedou též k nejrušnějším problémům, že např. u zemědělce může vést ke ztrátě identifikace

s prací, zejména je-li v rámci kapitalistické soustavy integrován do systému nejrůznějších institucí. Též se v této souvislosti poukazuje na nebezpečí přemechanizování.

Dalším příspěvkem obecnějšího významu je příspěvek francouzského sociologa Louise Malûsisse, věnovaný problémům, významu a způsobům vzdělání a výchovy pro vývoj zemědělství. Historie totiž ukazuje, že v typických agrárních zemích je daleko více rozšířen analfabetismus než v tradičních průmyslových zemích. Všeobecně platí, že venkovská populace je poškozována, vzhledem k možnostem vzdělání, vůči městským a průmyslovým oblastem. Začlenění zemědělských profesí do systému dnešní průmyslové společnosti by se mělo odrazit v novém uspořádání všeobecného školského systému, přičemž vlastní odborné zemědělské školství by mělo převzít specifickou úlohu.

Americký sociolog Eric R. Wolf, z university v Michiganu, specializující se na průzkum úlohy rolnictva v revolučních hnutích, analyzuje události jako jsou mexická revoluce v r. 1910, ruská revoluce od r. 1905 do roku 1917, vývoj čínské revoluce od r. 1921, atd. Hluboké příčiny těchto hnutí hledá autor, po výtce idealisticky, v kombinaci demografických krizových jevů a v ekonomické nemožnosti přechodu rolnictva v masovém měřítku od rustikálních způsobů výroby a života k průmyslovým (tržním). Dále analyzuje úlohu osobností-revolucionářů, kteří povstali z řad rolnictva.

Ing. Věra Martincová

KONEC ROLNICTVA

Henri Mendras: La fin des paysans. Innovation et changement dans l'agriculture française. Paris Seides, 1967

Významné dílo francouzského rurálního sociologa o konci rolnické Francie je v určitém smyslu extraktem ze zasvěceného detailního sociálního zkoumání venkova, které bylo realizováno pod vedením autora pracovní skupinou pro sociologii venkova v rámci Centra sociologických výzkumů v Paříži.

Empirickému původu vděčí dílo mimo jiné též za to, že se vystříhalo zjednodušujících asociačních klíšé nebo k nim zavádějících teorií, které se nezdá v sociologii objevují.

Ve dvou hlavních částech „Změna a modernizace v tradičních společnostech“ a „Zemědělec, jeho závod a společnost“ ukazuje

Mendras schopnost údajně „neměnného a bezdějinného“ francouzského rolnictva aktivně se přizpůsobovat logice průmyslového systému ve všech oblastech. Francouzské zemědělství stojí dnes uprostřed svých dvou „velkých revolucí“, z nichž první se uskutečnila podle Mendrasa v 18. stol. Tyto revoluce se týkají nejen technologie výroby, ale celého tradičního agrárního systému a s ním úzce spojené agrární struktury rolnictva, které podle přesvědčení autora zakrátko zanikne.

Celé francouzské zemědělství se stalo v posledních letech volným polem pro stále nové a nové postupy, které zpravidla vycházejí od zemědělců samých, vedou přímo k „revolučním formám organizace“ (jako je např. skupinové hospodaření). Dále Mendras říká, že „sociální organizační vynalézavost zemědělců a rychlost změn, které se jeví jako mutace“ nechávají pozorovatele stále za průběhem událostí. Se současnou radikálně moderně vybavenou mladou generací rolníků je možno uskutečnit během jednoho desetiletí takové změny a inovace, které dříve nebylo vůbec možno prosadit, protože byly neslučitelné s charakterem rolníka. Vnější změny ve struktuře byly pouhým účinkem a výrazem změn v oblasti lidských vztahů, které autor analyticky interpretuje.

Případy zaostalosti se stávají stále vzácnější aktuálními agrárními problémy. Daleko častěji jsou to případy přehnaného unáhleného pokroku, charakterizovaného zejména přemechanizováním, rostoucími přebytky, rostoucím zadlužením, stoupající závislostí na trhu atd. Diferencujeme-li sociálně ekonomický obraz agrární Francie, vidíme, že zaostalé oblasti stojí vedle krajů, ve kterých je industrializace zemědělství již v plném proudu a proces modernizace se projevuje v nejrůznějších formách, které závisejí, od oblasti k oblasti, na vedlejším účinku tradiční struktury v souvislosti se zákonem nerovnoměrného vývoje kapitalismu.

Tato precizní typizace bohatě diferenciované skutečnosti je silnou stránkou sociologické práce Mendrasovy, zejména v místě, kde dokazuje, že existuje tradiční a moderní pokrok,

tj. takový, který sám v sobě vylepšuje tradiční systém a pokrok, který tradiční systém rozbíjí. Zkoumání je možno považovat za úplné, pokud považuje za iluzorní synkretismus rolnických životních a ekonomických forem, odděluje-li precizně formy dění v technologické, ekonomické a sociální oblasti, přestože se technický pokrok, změny ekonomické orientace a sociální a psychologické změny navzájem stále ovlivňují a prolínají.

Je nemožné v rámci rešerše postihnout všechny případy souvislosti a výchozích bodů, na které Mendras poukazuje, lze ovšem konstatovat jedno, že Mendras dospěl k výsledkům, že se spolu se změnou struktury zemědělství podstatně změnila venkovská společnost. Nová sociální prostorová struktura je ve stavu vzniku, stále proniká uzavřeností a nezávislostí maloprostorové organizace dřívějších časů. Venkov bude vtažen do organizačního a komunikačního systému, který vzniká na základě velkých urbanisticko-průmyslových aglomerací. Tento proces je ve Francii zvláště citelný následkem tamějšího centralismu. Dělbá práce, diferenciací rolí, funkcionalita, racionalizace a mnohostranná závislost poznamenávají v rostoucí míře život na venkově a zahlazují mnoho tradičních předělů.

Změny sociální struktury zahrnují rolnickou rodinu, vztahy k spoluzaměstnancům a k okolní společnosti. Objektivní neosobní nátlak ekonomických a sociálních zákonitostí je stále silnější. Mladá generace rolníků vystupuje jako vlastní skupina politicky. Implikuje trend ústupu od tradicí předávaného eticko-stavovského-politického obrazu rolnictva a nástup k cílevědomému hájení zájmů skupiny povolání.

I když rolník ve starém smyslu zaniká, venkov jednoduše se nestane městem, ale naopak často nedochází z objektivních příčin k předpověděné totální nivelizaci. Mnohdy získává nová venkovská společnost četné originální rysy a v modernizované struktuře vyvíjí specifické rysy své podstaty.

Ing. Věra Martincová

Podepsáno k tisku 25. 6. 1971